

Szakmai beszámoló

Debrecen város magisztrátusa 1626-1627. évi jegyzőkönyvének fordítása

Pályázati azonosító: 204190/00013

A pályázat során a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár őrizetében lévő, IV. A. 1011/a. 8-9. jelzet alatt lévő 1626-1627. évi jegyzőkönyv magyar nyelvű részeinek olvasata és a latin nyelvű bekezdéseinek fordítása készült el. A magisztrátusi jegyzőkönyv meghatározó, pótolhatatlan forrástípusa Debrecen kora újkori várostörténetének, ugyanis az 1600-as évek elejének meglehetősen csekély a levéltári forrásanyaga. A kötetek tanulmányozásával bepillantunk a közel 400 évvel ezelőtti Debrecen életébe. A város 1686-ig közjogilag Erdélyhez tartozott, de a királyi Magyarországgal való kapcsolata mindvégig szoros volt. Szolnok elfoglalását (1552) követően 1693-ig - mint szultáni khász birtok - a török adófizetője lett.

Debrecen város magisztrátusának 1627. évi jegyzőkönyve szívfájdító fohással kezdődik: *„Lásd meg Úristen az körülölké lévők farkasoknak igyekezeteket, kik minden tanácsokkal, szándékokkal azon vannak, hogy minket te szegény jubaidat megemészthessenek, és ez földről eltörölhessenek!* Debrecen nótáriusa, Makai Pál nem véletlenül kéri a Jóistent, hogy a világ két legnagyobb hatalmának sarkpontjában elhelyezkedő cívisvárost megtartsa. A város mindennapjai ugyanis a nagyhatalmak közötti lavírozással telnek még ezekben a nyugalmasabb években is. Eszes, mindenre elszánt előljárókat választanak tehát (1626-ban Mike Pált, 1627-ben pedig Juhos Ferencet), akik ügyes diplomáciai érzékkel, bölcsen és igazságosan döntenek a kül- és belpolitikai kérdésekben egyaránt.

Alig választják meg a város vezetőit, rögtön elkezdik munkájukat: határozatokat hoznak a pénzek használatáról, a húsvágásról, a bor eladásáról, az adófizetésről, és egyéb fontos kérdésekről. Limitálják az árakat, megszabják a céhek működésének minden apró részletét.

Az 1626-1627. év legfontosabb eseménye a Szent András templom felépítése volt. A templom még 1564-ben pusztult el egy tűzvészben, és 62 évig állt romokban, míg Bethlen Gábor adományai lehetővé tették újjáépítését. A munka két év alatt készült el Kerekes Tamás építőmester irányításával, aki ezért a munkáért többek között 300 Ft fizetést kapott. A templom tornyát cserepes tető fedte, csúcsán aranyozott sisakgomb volt, falait Bethlen Gábor címere, valamint latin és magyar feliratok díszítették. 1637-ben harangot is kap, mégpedig I. Rákóczy Györgytől. Sajnos csak 64 évig állt, mert 1802. június 11-én egy rettenetes tűzvész elpusztítja a város nagy részével együtt.

A másik emlékezetes esemény a vizsgált időszakban a kollégiumi diákok lázadása volt. 1627-ben tört ki, amikor a város elöljárói úgy döntöttek, hogy a céhek által hagyományosan az iskolának juttatott járandóságokat a templomépítésre fordítják. A „tanuló urak” ekkor az iskola elhagyásával fenyegették a várost. A coetus erre visszakapta jövedelmét, viszont a következő években a városvezetés jelentős mértékben korlátozta az iskola szabadságát, és eltörölte a senatus scolasticus önállóságát.

A jegyzőkönyvekben – a nótárius feljegyzése szerint többségében „...különböző ítéletek, határozatok, tiltakozások, bevallások, fellebbezések és bármi más dolgoknak lejegyzései (találhatók), amelyek a polgári joghoz tartoznak, a város minden hasznára és hasznosságára tekintettel.” Védelmeyik a magántulajdont, hisz a polgári vagyon szent és sérthetetlen, különösen abban a városban, ahol nem ritka a több ezer forintos- főleg a nemzetközi kereskedelem kapcsán kialakult- adósság. Őrködnek a város erkölcsi felett, szigorúan felügyelik az illendő beszédet, és még az „adta teremtetel” elszólást is súlyos Istenkáromlásnak tekintik, s ezért nyilvánosan kell bűnhődnie a vétkezőnek. A kocsmái hangoskodást sem engedik, sőt a táncot is büntetik, ha részegen duhajkodnak, és ha istentisztelet helyett mulatnak. Eklézsiát is kell követniük azoknak, akik paráználkodnak, vagy ha súlyosabb bűnt követnek el, mégpedig „...a bosszúálló Istenől kell elnyerni a régen elfogadott szokás szerint a köztéren.” Halállal büntetik a gyilkosokat, például egy asszonyt, aki megölte a születése után gyermekét, ezért élve eltemették. Sokaknak megkegyelmeznek sok „jóakaróknak és tanácsbeli urak szánakozására.”

A bűnök között gyakori a boszorkányság, melyben szintén világi bíróság, a városi tanács ítélkezett. Boszorkánynak azt tartották, aki eladta a lelkét az ördögnek, mint például Orvos Erzsébet, aki „...maga is elmondta...hogy járatos a bűbájosság, a varázslás és az ördögösség tudományában, és élen jár a többi hasonló tudomány megismerésében, sőt bizonyítható jelek szerint a férje is általa halt meg...” Tortúra után megégették ezek után. De miért kérkedett tudományával? Elképzelhető, hogy az anyagi szempontok mellett fontos volt számára a félelemből származó tisztelet és tekintély. Érdekes az is, hogy bár a néphit a boszorkányokat púpos, sánta, összenőtt szemöldökű vénsegeknek képzelte el, a jegyzőkönyvekben nincs rá utalás, sőt inkább fiatal, vagy középkorú, gyakran paráználkodó asszonyokkal találkozhatunk a vádlottak között.

Debrecen város tanácsa - mint a fentiekből látható - szigorúan őrködött a közrend és az erkölcs felett. Méliusz Juhász Péter megszabta a debreceni polgárságnak mi tilos, mi kedves Isten előtt, s szerencsájükre a gazdagság, mely a kalmárságból és kereskedésből származott nem számított bűnnek. A debreceni cívisek nem építettek palotákat – jó okuk volt rá – gazdagságuk inkább a ruházkozásukban mutatkozott meg. Fényűzésük a textíliákban, illetve az ötvösművekben tűnt ki, melyeket ekkor még a városban működő céhek állították elő. 27 féle

iparágban dolgoztak, működésüket pedig szigorú rendelkezések, céhszabályok határozták meg. A debreceni iparosok termékeit messze vidékeken is ismerték, jó áron tudtak külföldön is kereskedni velük. A legjobban jövedelmező tevékenység azonban a tőzsérkedés, a marhakereskedelem volt, ez látszik a fennmaradt végrendeletekből is. A debreceni városi jog szerint a szerzett vagyont mindenki arra hagyta, akire akarta, míg az örökölt vagyon az örökösre szállt. A debreceniek vallásos elhivatottságát mutatja, hogy az egyházra és az iskolára mindenki hagyott vagyonából. A polgárok többsége nem volt kirívóan gazdag, néhány hold föld járt a ház után, kevés kerti szőlő, illetve bérelhetett legelőt a közös földekből... Kézpénz mellett vagyonát könnyen mozgatható értéktárgyakba, arany és ezüst holmikba fektette. A házingatlan gyarapítására kevésbé gondolt, hiszen a korabeli építkezési szokások és a hadjárások miatt könnyen a tűz és az ellenség martalékvá válhatott.

A debreceni cívispolgár tette a dolgát, de mivel hitt az isteni gondviselésben, gyakran fordult hozzá imáival:”...*Bírdad és igazgassad az mi szívünket, lelkünket, mindenben az te szent akarathoz, hogy minden cselekedetünk és életünk te neked kedvesek lehessenek!*”

A kötet használatát név- hely- és tárgymutató segíti.

Tartalomjegyzék:

- I. Bevezetés.
- II. Bevezetés angol nyelven.
- III. Az 1626. évi jegyzőkönyv fordítása.
- IV. 1626. évi jegyzőkönyv névmutatója.
- V. 1626. évi jegyzőkönyv helymutatója.
- VI. 1626. évi jegyzőkönyv tárgymutatója.
- VII. Az 1627. évi jegyzőkönyv fordítása.
- VIII. Az 1627. évi jegyzőkönyv névmutatója.
- IX. Az 1627. évi jegyzőkönyv helymutatója.
- X. Az 1627. évi jegyzőkönyv tárgymutatója.
- XI. Képek.

Szendiné dr. Orvos Erzsébet